

9. Флоровский Г. О патриотизме праведном и греховном / Г. Флоровский // На путях: Утверждение евразийцев. — Берлин, 1992. — Кн. 2. — С. 267–274.
10. Шпорлюк Р. Империя та нації : пер. з англ. / Р. Шпорлюк. — К. : Дух і Літера, 2000. — 354 с.

К ПРОБЛЕМЕ ПОНИМАНИЯ КАТЕГОРИЙ «ПАТРИОТИЗМ» И «НАЦИОНАЛИЗМ»

Кротюк В. А.

Предпринята попытка теоретического осмысления понятий «патриотизм» и «национализм», выяснения взаимосвязи и противоречий между ними. Проанализированы существующие научные подходы к классификации этих сложных социокультурных явлений.

Ключевые слова: патриотизм, национализм, гражданственность, космополитизм, интернационализм.

CORRESPONDENCE OF THE CATEGORIES OF PATRIOTISM AND NATIONALISM

Krotiuk V. A.

This article is dedicated to the attempt of theoretical comprehension of «patriotism» and «nationalism» categories, to the clarifying its correspondence and differences, to analysis of existing scientific approaches to classification of these complicated social and cultural phenomena.

Key words: patriotism, nationalism, citizenship, cosmopolitanism, internationalism.

УДК 340.12+32.1.8

В. О. Захарова, здобувачка

ЗНАЧЕННЯ ЕКОФІЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ НАРОДІВ СХОДУ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Доведено, що на тлі поглиблення екологічної кризи за умов світової глобалізації та посилення етнокультурного синтезу відкриваються можливості використання екофільних традицій народів Сходу у справі творення ефективної системи вітчизняного екоправового виховання.

Ключові слова: екофільна ментальність, екоправова свідомість, екоправове виховання.

Актуальність теми. Загрозливі для існування людства наслідки світової екологічної кризи зумовлюють необхідність об'єднання зусиль усіх учасників міжнародної спільноти навколо вирішення проблем охорони довкілля, безпечного екологічного буття людства. Засобом їх розв'язання, на нашу думку, має стати створення досконалої міжнародної системи екоправового виховання. Для цього дане нагальне практичне питання сьогодення має бути поставлено в центр уваги дослідників у кожній країні, зокрема в Україні, де до його реалізації спонукають гострі наслідки Чорнобильської екокатастрофи. У цьому сенсі неабиякого значення набувають наукове осмислення й творче впровадження в нашому суспільстві екофільних традицій народів Сходу [1; 2; 3, с. 43–46]. Зараз в Україні важливо з урахуванням реалій її розбудови як правової, демократичної держави творчо використати усі екозасади людства, зокрема традиції самоорганізації соціуму, засновані на екофільній ментальності азійських народів.

Стан наукового розроблення проблеми. Зазначена проблематика тільки-но почала привертати увагу представників вітчизняної екоософсько-правової школи, зокрема С. В. Шефеля [2; 3, с. 71, 72; 4, с. 81–120; 5, с. 70–176] та Т. І. Бургарт [6]. Утім певною мірою її розробленню сприяли напрацювання К. Ікеди [7], Б. Каллікотта [8], З. Г. Лапіної [9], В. Л. Пирогова [1; 2], В. А. Сахрокова [10], К. І. Шиліна [3, с. 43–46, 71, 72; 5, с. 70–176; 11], у працях яких з'ясувалася екологічна сутність культури азійських народів, доводилася необхідність та визначалися можливості застосування їх життєвих настанов у практику міжнародного спілкування. Але у контексті осмислення можливостей екстраполяції їх досвіду на площину моделювання сучасної системи екоправового виховання в Україні ще надто мало зроблено.

Тому **метою** статті з огляду на нагальні завдання розбудови України як правової, демократичної держави, а головне — підготування нової генерації її творців є з'ясування значення використання екофільних традицій азійських народів (у нашому випадку — екологічних елементів ментальності народів Крайньої Півночі і Далекого Сходу) в процесі моделювання системи екоправового виховання в Україні.

Така **постановка проблеми** має сенс, якщо екофільні традиції цих народів розглядаються як одна з підстав екогармонізації ментальних модусів буття усього людства. Цю підставу треба використовувати у прогностичному сенсі, коли їх духовна культура осягається як умова для моделювання стратегії налагодження толерантних стосунків не тільки між різними народами, а й між репрезентантами соціальних прошарків кожної окремої держави, тобто між усіма людьми взагалі як суб'єктами права. Це суттєво змінює сам підхід до розуміння значення використання екоментальної традиції народів зазначених регіонів Азії в інших країнах, зокрема в Україні.

Системне здійснення такого підходу передбачає чітке розрізнення двох онтологічних аспектів у релігійному світогляді цих народів: рушійною силою розвитку їх соціуму завжди була обожнювана ними *жива* Природа: Земля і Небо, людина ж відігравала допоміжну, хоча й творчу роль [4, с. 91; 5, с. 167]. Це означає, що розуміння самої сутності права репрезентантами соціокультур названих регіонів Азії ґрунтувалося на їх природно-правовому типі релігійної ментальності. Обожнювана Природа завжди виявлялася як джерело їх життя, «колиска» (у широкому сенсі як «батьківська хата») та годувальниця кожної живої істоти, у тому числі людини. З еволюції природного всесвіту, законів його розвитку виводилися і соціум, і феномен права, які внаслідок відповідного типу виховання поставали надбанням духовного світу кожної людини.

Специфіка ментальності репрезентантів циркумпольярних та далекохідних соціокультур полягає у розгляді людини як органічної частки Природи і гармонізації алгоритму її розвитку щодо вимог збереження балансу біосферного середовища. Це дійсно висхідний рівень структури цінностей їх особистості. У структурі притаманного їм типу ментальності бачимо домінування космічно-природного і продукованого з нього інтуїтивно-художнього (в синоцентричній традиції це — кит. *ян*, япон. *ке*) начала над раціональним (кит. *инь*, япон. *ін*) [3, с. 115; 4, с. 125].

Співвіднесення цих начал у духовній культурі згадуваних азійських етносів програмує певний тип особистості, здебільшого *виконавський* відносно *батьківського* начала Природи (кит. — Небу) [4, с. 61]. Така ментальність є характерною для *початку* історії духовної культури усього людства, а тому й для першого етапу розвитку екотворчої особистості. Нині вона виявляється у тотальному акценті на екоософському та інтуїтивно-художньому аспектах ментальності цих етносів.

У Китаї цьому типу ментальності відповідає даосизм [4, с. 81–85], в Японії — синтоїзм [4, с. 102–120], в Індії — брахманізм [4, с. 85], у народів північної частини Далекого Сходу — шаманство [4, с. 63–80]. У європейських країнах цей тип ментальності майже зник, хоча для їх народів значущим був би органічний синтез із цим типом ментальності, якщо виходити з тієї ролі, яку відіграють екопотенції усіх народів для перспектив формування такої якості міжнародного співтовариства, яка утверджує культуру (право)творчості життя. Зокрема, йдеться про значення органічного використання такого типу ментальності у процесі екоправового виховання громадян сучасної України.

Специфіка засвоєння зазначених ключових ознак, принципів цього екологічного типу ментальності громадянами нашої країни полягає у здійсненні тих основних етичних, емоційних, естетичних, логічних процедур (право)творчості, які втілюють умовне ототожнення творця зі своїм творінням. Безумовно, слід урахувувати, що взяте у зворотному напрямі: ототожнення людини-«дитини» — творіння із магінькою-Природою, що її творить, уособлюючись у людській матусі, є чи не першою підставою розвитку творчого потенціалу [4, с. 67, 82,

121]. Цей регулятив треба зберігати і розвивати на всіх етапах формування (право)творчої функції особистості сучасного українського громадянина.

Тут небезпідставно слід згадати й про значення такої важливої умови впливу на формування повноцінної екоправової свідомості особистості сучасного українського громадянина, якою, на нашу думку, є так званий *жіночий* тип ментальності, притаманний передусім носіям культури буддизму. Це, як на нас, достатньо органічно можна здійснити, враховуючи те, що традиційна українська ментальність, власне, сама просякнута принциповими ознаками жіночності, які складають, можливо, її найбільш архаїчний соціокультурний шар (напевне, ще з часів панування матриархату на теренах території, де мешкали носії трипільської та посттрипільської культур), якщо її розуміти у контексті категорії «атман — не-Я». Це означає, що жіноча душа може існувати нібито й поза межами жіночої особистості, просякаючи своїми ознаками, серед яких — здатність у своєму коханні віддаватися власному творінню (тобто новонародженій дитині), усе середовище людського буття [12, с. 3–4], у такий спосіб екогармонізуючи його.

У цьому сенсі слід зазначити, що буддиській ментальності притаманна така суттєва ознака, як загострене відчуття відповідальності за збереження життя у будь-яких його виявах, що розуміється і як материнська відповідальність за збереження й підтримування життя народженої дитини, на рівні всіх видів живих істот. Це, так би мовити, зворотний бік щодо визначення вищою цінністю феномену права на життя, його захисту. В такому контексті цей феномен постає необхідною умовою для (право)творчості, що здійснюється на відповідному ментальному екологічному підґрунті [13].

Тому структура духовної сфери особистості сучасного українського громадянина може під впливом органічного засвоєння нею екоментальних ознак, принципів, зокрема даоської й буддиської соціокультур, врешті-решт детерміновано трансформуватися у багатовимірну *екоцілісну* особистість, здатну розбудовувати соціум, який культивує (право)творчість життя. Вектором означеного ментального процесу має стати перехід особистості сучасного українського громадянина зі свого рівня транзитивної соціокультури на рівень універсальної екогармонізуючої парадигми животворного знання. Змістовно таким, на наш погляд, є щонайменше специфічний контекст того (право)творчого процесу екоспілкування, якому притаманні три такі аспекти: 1) функції організації гармонійного інтровертного спілкування людини з *живою* Природою; 2) його гармонійне естетично сутнісне наповнення, яке зумовлює можливість перспективи гармонійного розвитку людини у екоправову особистість; 3) акцент на керівну роль у цьому транзитивному процесі *життєвого начала*.

Ці аспекти екоспілкування абсолютизуються багатьма екологами настільки, що вони навіть не ставлять питання про необхідність їх включення у процес етнокультурного синтезу на засадах їх екологічно виваженого філософсько-

правового доосмислення, вважаючи їх універсальними та єдино значущими чинниками, достатніми для розвитку *екоцілісної* особистості, здатної розбудувати соціум, що культивує (право)творчість життя.

Висновки. Викладене засвідчує, що, власне, екологічно філософсько-правове *пере-* та доосмислення усіх форм спілкування, парадигмальних засад різних виховних систем, зокрема правового виховання, висуває на передній план універсального модуля «Природа — людство» примат *мудрості* вже не у наївно-моральному началі ментальної сфери згадуваних типів східних етнокультур, а як гармонізуючу якість екоправового спілкування синтетичного рівня, коли людина усвідомлює свою відповідальність перед біосферою за збереження життя, творячи соціум без шкоди для нього, свідомо безпечно використовуючи природні ресурси, зберігаючи їх здатність до відновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шилин К. И. Китай и Россия : Хартия Земли / К. И. Шилин, В. Л. Пирогов, С. В. Шефель. — М. : Междунар. акад. информатизации, КГЛУ, Ин-т вост. языков, 2000. — 32 с.
2. Пирогов В. Л. Роль и влияние китайской иероглифической письменности на развитие китайской и мировой цивилизации / В. Л. Пирогов. — Х. : ХАПУ, 1998. — 14 с.
3. Шилин К. И. Экософские начала социологии будущего / К. И. Шилин. — М. : Социум, 2000. — 352 с. — (Первая энциклопедия третьего тысячелетия ; т. 1).
4. Шефель С. В. Личность постиндустриальной эпохи как феномен социокультурного синтеза (Социально-философское исследование) : монография / С. В. Шефель. — М. : Соц.-гуманит. знания, 2002. — 280 с.
5. Шефель С. В. Сотворение человека будущего: экософские основания / С. В. Шефель, К. И. Шилин. — М. : ГУП Изд-во «Нефть и газ» РГУ нефти и газа им. И. М. Губкина, 2003. — 328 с.
6. Бургарт Т. И. Ментальна інтеграція етносів Східної і Південної Азії в сучасний глобалізаційний процес як чинник творення правового мегапростору / Т. І. Бургарт // Наук. зап. Харків. ун-ту Повітр. Сил : Соціальна філософія, психологія. — Х. : ХУПС, 2009. — Вип. 2 (33). — С. 177–181.
7. Икэда К. Экологическая проблематика в контексте буддизма / К. Икэда // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности [антология] : пер. с англ. и франц. / сост. Л. И. Василенко и В. Е. Ермолаева ; введ. ст. Ю. А. Шрейдера. — М. : Прогресс, 1990. — С. 289–307.
8. Калликотт Б. Азиатская традиция и перспективы экологической этики : пропедевтика / Б. Калликотт // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности [антология] : пер. с англ. и франц. / сост. Л. И. Василенко и В. Е. Ермолаева ; введ. ст. Ю. А. Шрейдера. — М. : Прогресс, 1990. — С. 308–327.
9. Лапина З. Г. Экологическое воспитание — творческая индивидуальность будущего / З. Г. Лапина, Чжоу Хун, К. И. Шилин. — М. : ГУП Изд-во «Нефть и газ» РГУ нефти и газа им. И. М. Губкина, 2002. — 256 с. — (Энциклопедия Живого знания ; т. 6).
10. Сахроков В. А. Экософия культуры ислама. Социология будущего / В. А. Сахроков, К. И. Шилин. — М. ; Новосибирск : ООО «Изд-во ЮКЭА», 2001. — 154 с. — (Первая энциклопедия третьего тысячелетия ; т. 5, ч. 3).

11. Шилин К. И. Экософия культуры Востока : в 3 кн. / К. И. Шилин. — М. : Очаг, 1997. — 240 с.
12. Шилин К. И. Буддизм — глобальная экософия будущего / К. И. Шилин. — М. : Очаг, 1996. — 55 с.
13. Шварцкопф Ф.-Э. Метаморфоза данного: На пути к созданию экологии сознания : пер. с англ. Н. Лянышина / Ф.-Э. Шварцкопф. — М. : Идея-Пресс, 2000. — 232 с.

ЗНАЧЕНИЕ ЭКОФИЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ НАРОДОВ ВОСТОКА ДЛЯ МОДЕЛИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ЭКОПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

Захарова В. А.

Обосновано, что в условиях углубления экологического кризиса в глобальных масштабах и усиления этнокультурного синтеза открываются возможности использования экофильных традиций народов Востока в деле создания эффективной системы отечественного экоправового воспитания.

***Ключевые слова:** экофильная ментальность, экоправовое сознание, экоправовое воспитание.*

THE VALUE OF ECOPHIL TRADITIONS OF PEOPLE OF THE EAST FOR MODELING THE SYSTEM ECOLEGAL EDUCATION IN MODERN UKRAINE

Zakharova V. A.

The possibility of ecophil traditions of peoples of the East in creating the efficient system of national ecolegal education opens up in the conditions of ecological crisis intensification of global scale and in the conditions of expansion of the ethnic synthesis has been considered.

***Key words:** ecophil mentality, ecolegal consciousness, ecolegal education.*

